

Ietje Pauw, Wenckje Jongstra, Anne Looijenga en Freyja van Lint

VIERSLAGLEREN LEIDT TOT PERSOONLIJKE ONTWIKKELING EN SCHOOLONTWIKKELING

Op 1 september 2013 hebben zes regionale besturen (Aves, Leerples055, mijnplein, Op Kop, Proo en SKO) en de Katholieke Pabo Zwolle de Stichting Vierslagleren opgericht. Een startende en een ervaren leraar, afkomstig van dezelfde school, volgen als duo de tweejarige Master Leren en Innoveren en beiden voeren een praktijkonderzoek uit, gekoppeld aan de ontwikkeling op de school. Nu eind juni het eerste cohort studenten is afgestudeerd, rijst de vraag hoe de bijdrage van Vierslagleren aan de persoonlijke ontwikkeling van de studenten en aan de schoolontwikkeling wordt gewaardeerd door de studenten zelf, maar ook door directeuren, bestuurders en collega's op school. Het Onderzoekscentrum van de KPZ heeft hier een studie naar gedaan.

ACHTERGROND

In 2013 is de KPZ samen met zes besturen gestart met het project Vierslagleren. Een startende leraar vervangt twee dagen per week (0,42 fte) een ervaren leraar in de klas en samen volgen ze de master Leren en Innoveren. Gedurende twee schooljaren werken ze als duo aan een onderzoeksopdracht en daarmee aan een effectieve

onderwijsverandering of- verbetering in de school, in samenwerking met (een deel van) het team. De primaire doelstelling van Vierslagleren is het behouden van getalenteerde startende leraren voor het basis-onderwijs, gezien de geringe arbeidsmogelijkheden. Door startende leraren gedurende de masteropleiding ervaren leraren te laten vervangen, doen starters praktijkervaring

op en vergroten ze hun kansen op de arbeidsmarkt. Tegelijkertijd ontstaat er ruimte voor de ervaren leraar om zich te professionaliseren door een masteropleiding te volgen en te werken aan een schoolontwikkelingsvraag. Het eerste cohort van Vierslagleren is onlangs afgestudeerd. Binnen twee jaar hebben 36 van de 42 deelnemers hun diploma behaald, twee deelnemers zijn gestopt, vier anderen zullen binnen 2,5 jaar het diploma behalen. Het uitvalspercentage (4,8%) is zeer gering t.o.v. het landelijke gemiddelde (15%) (Vereniging Hogescholen, 2014).

TEACHER LEADER

De Master Leren en Innoveren (MLI) heeft als doel leraren te professionaliseren in onderzoek en innovatie. Leraren werken aan het verbeteren van de eigen onderwijspraktijk door het opzetten en uitvoeren van een onderzoek en door reflectief te handelen. Daarnaast leren ze de kennis, vaardigheden en attitude die nodig zijn om een veranderingsproces in de eigen schoolorganisatie te leiden. De masterstudent geeft leiding aan het team en neemt hiermee de rol aan van een 'teacher-leader'. In Nederland is die term nog niet zo bekend; in het buitenland echter wel (zie o.a.: Snoek, 2014; Teacher Leadership Exploratory Consortium, 2011). Een belangrijke vaardigheid van de teacher-leader is het installeren, leiden en onderhouden van een professionele leergemeenschap (PLG) op zijn school. In dit onderzoek maken we gebruik van de omschrijving van Hipp en Huffman (2010) voor een professionele leergemeenschap: "Professionele leraren werken gezamenlijk aan het doel om een cultuur van leren voor alle leerlingen te bevorderen." (zie p.12, eigen vertaling).

De bijdrage van Vierslagleren bestaat uit:

- het volgen van de master Leren en Innoveren;
- het participeren in een duo;
- het inrichten, leiden en onderhouden van een professionele leergemeenschap.

Het onderzoek van het Onderzoekscentrum van de KPZ heeft als doel inzicht te krijgen in de waardering van de bijdrage van Vierslagleren aan de schoolontwikkeling en aan de persoonlijke ontwikkeling van de betrokkenen. Deze betrokkenen betreffen de startende en ervaren leraren zelf, de collega-leraren, de schoolleiding, de bestuurder en de docent/tutor van de KPZ.

METHODE VAN ONDERZOEK

Het onderzoek bestaat uit een uitgebreide digitale vragenlijst en een korte vragenlijst op papier, aangevuld met drie zgn. stimulated-recall interviews, gebaseerd op de

analyse van de vragenlijsten. De vragenlijsten zijn afgenomen in de maanden februari en maart 2015. De vragenlijsten zijn vertaald uit het Engels en hebben betrekking op de evaluatie van een professionele leergemeenschap, de rol van de teacher leader en het collectief vertrouwen in de doeltreffendheid van het schoolteam. Aan de digitale vragenlijst zijn zeven open vragen toegevoegd waarin onder andere gevraagd is een beschrijving te geven van de invloed van Vierslagleren op de ontwikkeling van het onderwijs, de persoonlijke ontwikkeling van de masterstudenten, de ontwikkeling van het team en de ontwikkeling binnen het bestuur. Bovendien is gevraagd een beschrijving te geven van de bijdrage van duoleren op de schoolontwikkeling en de persoonlijke ontwikkeling. Ten slotte is aan de betrokkenen gevraagd of ze willen aangeven welke van bovenstaande ontwikkelingen het meest beïnvloed is door Vierslagleren. Aansluitend hebben er drie stimulated-recall interviews plaatsgevonden in april en mei 2015. Eén interview heeft plaatsgevonden met schoolleiders, ervaren en startende leraren en een bestuurder, één met een bestuurder en een projectleider vanuit het bestuur van Vierslagleren en één met docenten en tutores van de MLI-opleiding van de KPZ. Tijdens deze interviews werden opvallende uitkomsten uit de vragenlijsten voorgelegd aan de aanwezigen.

RESULTATEN

Bijdrage Vierslagleren ten aanzien van persoonlijke ontwikkeling

De betrokkenen zijn positief over de invloed van Vierslagleren op de persoonlijke ontwikkeling van de studenten. De betrokkenen noemen in de open vragen met name het opdoen van kennis en het toepassen van die kennis door middel van onderzoek als bijdrage die Vierslagleren heeft geleverd aan hun persoonlijke ontwikkeling.

Bijdrage Vierslagleren ten aanzien van onderwijsontwikkeling

De betrokkenen geven aan dat Vierslagleren over het algemeen een positieve invloed heeft gehad op de ontwikkeling van het onderwijs op hun school. In de open vragen wordt met name het verbeterde leeraanbod, het verbeterde handelen van de leraar, evenals de veranderde attitude van de leerlingen genoemd. De betrokkenen geven aan dat de volgende aspecten van onderwijsontwikkeling het sterkst zijn beïnvloed door Vierslagleren: samen met collega's doorvoeren van veranderingen in de praktijk gebaseerd op evaluatiegegevens om zo het onderwijs aan leerlingen te verbeteren (door 38,2% van de respondenten genoemd) en het zich

samen met collega’s verdiepen in onderzoeksresultaten en deze waar mogelijk gebruiken voor het behartigen van de belangen voor het onderwijs (genoemd door 37,3% van de respondenten).

Bijdrage Vierslagleren ten aanzien van professionele leergemeenschap

Uit de open vragen blijkt dat de betrokkenen over het algemeen positief zijn over de invloed van Vierslagleren op de ontwikkeling van het team of de school, waarbij met name bedoeld wordt dat er een grotere betrokkenheid van het team zichtbaar is en kennis en vaardigheden verbeterd worden. Minder positief wordt er gereageerd op de invloed van Vierslagleren op de ontwikkeling binnen het bestuur. Deze ontwikkeling lijkt zich grotendeels aan hun waarneming te onttrekken. Als kanttekening dient hierbij vermeld te worden dat er per bestuur grote verschillen waargenomen worden. Startende leraren beoordelen de ontwikkeling binnen het team positiever dan de ervaren leraren. De schoolleider is het meest positief over de ontwikkelingen in het team. Zo positief, dat bij het Centrum voor Ontwikkeling al de vraag van schoolleiders is binnengekomen of zij ook niet een masteropleiding kunnen volgen: “Ik heb straks twee mensen met een masteropleiding in mijn team. En ik dan?” Vooral schoolleiders merken in hun team hoeveel effect Vierslagleren heeft.

Uit de analyse van de sterkste invloed van Vierslagleren op de PLG noemen de betrokkenen met name de samenwerking tussen personeelsleden die leidt tot het onderzoeken van gegevens ter verbetering van het onderwijs (door 32,7% van de respondenten genoemd). Het vrijmaken van tijd om de onderlinge samenwerking te verbeteren wordt door 34,2% van de respondenten genoemd. Het collectief vertrouwen in de doeltreffendheid van het schoolteam is door middel van een aparte vragenlijst bevraagd. Hieruit blijkt dat dit zich met name uit in het creëren van een schoolmilieu waarin leerlingen zich goed voelen. Het minste vertrouwen wordt uitgesproken in het bereiken van hoge niveaus van kennisverwerving.

Bijdrage duoleren

De betrokkenen beoordelen in de open vragen de opbrengsten van het duoleren voor de persoonlijke ontwikkeling positief. Genoemde opbrengsten zijn: inzichten en vaardigheden, de waarde van de uitwisseling (“Meer begrip voor collega’s”), maar ook bijdrage aan leren over de praktijksituatie. Uit de open vragen blijkt ook dat de respondenten bijzonder positief zijn over de opbrengsten van duoleren

voor de schoolontwikkeling. Als positieve opbrengst wordt het leren van elkaar met betrekking tot het doen van onderzoek genoemd. Startende leraren benadrukken vooral dat ze de kans waarderen, waarmee ze nu kunnen beginnen op een school en ervaren leraren benadrukken de ruimte die ze krijgen om te studeren.

Bijdrage Vierslagleren aan de ontwikkeling op de KPZ

De docenten en tutores van de opleiding zijn in het interview positief over de bijdrage van Vierslagleren aan het onderwijs. Een mooie opbrengst is volgens hen dat de verbinding met het werkveld veel sterker is geworden. Daardoor hebben zij veel meer zicht gekregen op wat er speelt op een school. Door de tutores wordt vooral het samen leren met studenten genoemd. Zij zien dit als een verrijking voor hen zelf. Volgens één van de docenten is er door het specifieke karakter van de MLI “door de contacten met externen en met gastdocenten veel geleerd over veranderingkunde. Die kennis hadden we zonder Vierslagleren niet in huis gehaald en die gebruiken we ook weer in de initiële opleiding.” Een andere docent is van mening dat “er een brug is gebouwd tussen de initiële opleiding, het Centrum voor Ontwikkeling en het Onderzoekscentrum. Er zijn mooie gesprekken gevoerd over het niveau van de bachelorthesis en het niveau van de master, daar wordt kennis gedeeld.” Wel valt er nog veel winst te behalen door de resultaten van de onderzoeken ook te delen met docenten van de KPZ die niet rechtstreeks betrokken zijn bij Vierslagleren.

CONCLUSIE

Allereerst heeft het onderzoek opgeleverd dat er betrouwbare, gevalideerde vragenlijsten in de Nederlandse taal beschikbaar zijn voor de evaluatie van een professionele leergemeenschap, de rol van de teacher leader en het collectief vertrouwen in de doeltreffendheid van het schoolteam. Daarnaast heeft Vierslagleren laten zien dat creatieve oplossingen het mogelijk maken om talentvolle startende leraren te behouden voor het basisonderwijs. Alle startende leraren hebben een aanstelling gekregen in het basisonderwijs, de meesten bij de samenwerkende besturen uit de Stichting Vierslagleren. Ook vervullen verschillende afgestudeerde MLI’ers een rol binnen de KPZ als juniordocent in combinatie met een baan in het basisonderwijs. Vierslagleren is erin geslaagd om het dagelijkse functioneren in de onderwijspraktijk te verbinden met de professionalisering van de leraar, waarbij sprake is van zowel persoonlijke ontwikkeling als schoolontwikkeling. Het onderzoekend vermogen van de professional, maar

ook van de organisatie is vergroot: er wordt kennis opgedaan, kennis toegepast en er is sprake van een onderzoekende houding (Andriessen, 2014). De startende en ervaren professionals krijgen de ruimte om afstand te nemen van hun praktijk en genieten het ‘slow thinking’: ze mogen nadenken over hun praktijk. Door vervolgens als teacher leader binnen het eigen schoolteam een professionele leergemeenschap in te richten, te begeleiden en te onderhouden wordt het collectief leren mogelijk gemaakt. Uit een recent rapport van TALIS (2015) blijkt dat deze vorm van leren binnen de context van de eigen school (de zogenaamde school-embedded professional development activities) wereldwijd positiever wordt gewaardeerd dan niet context-gerelateerde scholingen (de non-school-embedded professional development activities), terwijl die laatste soort scholingen vaker voorkomen. Niet alleen op de eigen school of binnen het eigen bestuur wordt er kennis gedeeld, maar er is ook sprake van een kennisverspreiding onder de beroepsgroep van leraren primair onderwijs door middel van publicaties van leraren in landelijke vaktijdschriften over het collectief praktijkonderzoek op hun school.

NAWOORD

Vierslagleren is in samenspraak met het Ministerie van OCenW en het arbeidsmarktplatform PO geïnitieerd en ontwikkeld op de Katholieke Pabo Zwolle door Anne Looijenga en heeft een landelijke uitstraling gekregen. De Dienst Uitvoering Onderwijs (2015) noemt Vierslagleren als een kansrijk initiatief om masteropleidingen te koppelen aan schoolontwikkeling. Ons onderzoek bevestigt die kansrijkheid van Vierslagleren voor zowel de ervaren als de startende leraar. De resultaten van dit onderzoek worden gebruikt bij de evaluatie van de opleiding, maar ook in de gesprekken met de bestuurders om te achterhalen hoe het komt dat de betrokkenen weinig invloed zien van Vierslagleren op het bestuur. Inmiddels is het derde cohort van Vierslagleren in september gestart met 50 studenten en met vier nieuwe besturen. Op dit moment wordt het vierde cohort 2016-2018 voorbereid.

Voor nadere informatie over Vierslagleren, kunt u telefonisch contact opnemen via 038 4257620 of mailen naar vierslagleren@kpz.nl

Een wetenschappelijke publicatie over dit onderzoek is in voorbereiding en kan na verschijning opgevraagd worden.

LITERATUUR

Andriessen, D. (2014). *Praktisch relevant en methodisch grondig? Dimensies van onderzoek in het HBO*. Kenniscentrum Innovatie & Business, Hogeschool Utrecht: Utrecht.

CentERdata (2014). *De toekomstige arbeidsmarkt voor onderwijspersoneel po, vo en mbo*. Tilburg: CentERdata.

Dienst Uitvoering Onderwijs en Maatwerk Uitvoering Onderwijsbeleid (2015). *Masters en schoolontwikkeling, verkenning initiatieven, kansrijke ideeën & belemmerende en stimulerende factoren*. Groningen: DUO.

Hipp, K.K., & Huffman, J.B. (2010). Demystifying the Concept of Professional Learning Communities. In K.K. Hipp en J.B. Huffman (Eds.). *Demystifying professional learning communities: School leadership at its best*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Snoek, M. (2014). *Developing Teacher Leadership and its Impact in Schools*. Academisch proefschrift. Amsterdam: HvA.

Teacher Leadership Exploratory Consortium (2011). *Teacher leader model standards*. Retrieved from: http://www.teacherleaderstandards.org/downloads/TLS_Brochure.pdf.

Teaching and Learning International Survey. OECD (2015), Embedding Professional Development in Schools for Teacher Success. *Teaching in Focus, 10*, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/5js4rv7s7snt-en>

Vereniging Hogescholen (2014). *Feiten en cijfers. HBO-monitor 2013: De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hbo*. Den Haag: Vereniging Hogescholen.